

Temmuz 2023 | Sayı No: 78

PASABI

Pazar
Sabahı
Bilgileri

Bu Hafta...

Altıncı Yok Oluş... Pek Yakında... Sanırım... İnşallah... Hayırlısı...
Tufan Sahnesi
Pentest Günlükleri
Ben ne kadar deliyim, sen ne kadar akıllısın?
Dul

www.pasabi.net

İÇİNDEKİLER

- 03 Editörden M. Recai YILMAZ
- 04 Kömüre Bağlı Ekonomiler
- 05 Küresel Kaynama Çağı, BM
- 06 Genesis, Google
- 07 Tufan Sahnesi
Selçuk PEKER
- 09 Nöbetçi Çevirmen
Savaşkan İLMAK
- 11 Pentest Günlükleri
Yılmaz DEĞİRMENCİ
- 12 Denge
Mehmet Özerk ÇAKIR
- 16 Kitap Keyfi
Aslı SEYHAN ÇAKIR

Bana göre al-götür madenciliği olan ancak bilimsel olarak "Açık Ocak Madenciliği" yer altında bulunduğu saptanmış ya da mostra (jeolojide herhangi bir jeolojik birimin anakaya, sıgı çökeltiler ya da değişik minerallerin herhangi bir kazı yapmadan yüzeyde gözlenebilen kısmına verilen isim.) vermiş maddenin ekonomik olarak, yer altına inilmeden üzerindeki örtü tabakasının kaldırılarak kazanılması işlemini anlatan madencilik yöntemidir.

Günümüzde dünya maden üretiminin yaklaşık %70'i açık işletmecilik yöntemleriyle yapılmaktadır. Metalik cevherlerin yarısı, kömürün 1/3'ü ve metal dışı yapı malzemelerinin tamamı açık ocak işletmeciliği ile üretilmektedir.

Maden işletmecisi için kâr marjları döngüsel metal fiyatlarına bağlı olduğundan, maliyetleri düşük tutan, Açık Ocak Madenciliği daha kolay madencilik olarak tercih edilmektedir.

Yüzeyde olan madeni al götür madenciliğinden ibarettir.

Maden işletmeciliği dediğimizde çeşitli yasa, yönetmeliklerin, düzenlemelerin mevcut olduğunu ve ruhsatın olduğunu kısaca birçok bürokratik işlemin olduğunu da görürüz.

Aynı zamanda Maden ve Taş Ocak işletmeciliğinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin fazlaca olduğunu da biliyoruz.

Geçen yıl yani 2022'de maden ihracatımız, 2021 yılına göre %9 artarak 5.9 milyar dolardan 6.5 milyar dolara yükselmiş.

Maden ihracatımızda en büyük paya, 2.17 milyar dolarla metalik cevherler sahip olurken doğal taşlar 2.10 milyar dolarla ikincilikte, endüstriyel mineraller 1.36 milyar dolarla üçüncülükte yer almış.

Maden ekonomisine bağlı bir ülkeyiz. Son yıllarda maden ve taş ocakları sayısının bir hayli arttığını çıplak gözle bir çok alanda görmekteyiz.

Bu konuda şanslı mı? Şansız mı? illerin başında Muğla geliyor. TEMA Vakfı'nın verilerine göre tamamının yüzde 59'u, ormanlarının ise yüzde 65'nin maden ruhsatlıymış.

Ülkemiz üzerinde gündüz açık havada bir uçak yolculuğu yaparsanız köstebek yuvasına dönmüş manzarayı görürsünüz.

Her dağın başı maden...

Denetlemeler var, etkinlik ve gerçekler tartışılır. Boşluklar var!

Bu kadar madenci olduk madem; hemen aklıma madencilik faaliyetleri nedeniyle bozulan arazinin, madencilik faaliyetleri sona erdiğinde yeniden düzenlenmesi ile kaç tane iyi örneğimiz var? sorusu geliyor.

Maden ve taş ocağı açması ve faaliyetinde oldukça hızlı davrananlar acaba uzun süre, emek isteyen ve zorunlu olan madencilik öncesi envanter, madencilik faaliyetinin çevre üzerindeki etkisinin hesaplanması ve madencilik sonrası peyzaj ve gelişim planlarını ne kadarını uyguluyorlar? Uyguladılar mı? Verimli üst toprak tabakasını sıyrıp alıyorlar mı? Madencilik sonrasında alana yeniden sermek üzere depoluyorlar mı? Kazıma ve patlatmaların çevre arazilerde erozyonu ve/veya çığ düşmesini tetikleyebileceğini göz önünde bulunduruyorlar mı?

Yoksa, ha bire madenler için verilen ruhsat alanlarını mı genişletiyorlar? Ardından da BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri lakırdısı mı yapıyorlar?

Ya da ilgililer kulağının üstüne yatıp, görmezden mi geliyorlar?

Editörden

M. Recai YILMAZ

KÖMÜRE BAĞLI EKONOMİLER

Kömür, en büyük elektrik üretimi kaynağı ve demir, çelik ve çimento üretimi için birincil yakıt olduğundan, onu iklim ve enerji tartışmalarının merkezinde yer alıyor.

Fosil yakıt, özellikle talebin hızla arttığı gelişmekte olan ekonomilerde, karşılanabilir ve bol miktarda bir enerji kaynağı olmaya devam ediyor.

İstatistiki incelemede yer alan Güney Afrika, 2022'de birincil enerji tüketiminin %69'unu kömürle oluşturan dünyanın kömüre en bağımlı ülkesi.

2022'de, küresel kömür tüketimi tek bir yılda ilk kez 8 milyar tonu aştı ve Çin ve Hindistan mutlak anlamda en büyük iki tüketici oldu.

Çin'in enerji sektörü tek başına küresel kömür tüketiminin üçte birini oluşturuyor. Bu arada, yılda %6'lık bir büyüme oranıyla Hindistan, 2007'den bu yana kömür tüketimini iki katına çıkardı ve önümüzdeki yıllarda kömür tüketimindeki artışa öncülük etmesi bekleniyor.

Gelişmiş ülkelerde düşen ancak gelişmekte olan ekonomilerde sabit kalan kömür tüketimi ile Uluslararası Enerji Ajansı, kömür talebinin düşmeye başlayacağı 2025 yılına kadar 2022 seviyelerinde sabit kalacağını tahmin ediyor.

Primary energy use, by fuel type (2022)

Country	Coal %	Oil %	Gas %	Other %
South Africa	69%	22%	3%	6%
China	55%	18%	8%	18%
India	55%	27%	6%	11%
Indonesia	45%	31%	14%	10%
Vietnam	45%	22%	6%	27%
Poland	42%	34%	15%	9%
Philippines	40%	42%	5%	13%
Japan	27%	37%	20%	15%
Australia	26%	35%	25%	14%
Türkiye	25%	30%	26%	19%
South Korea	23%	43%	17%	17%
Ukraine	22%	17%	30%	31%
Malaysia	19%	36%	37%	8%
Germany	19%	35%	23%	23%
Thailand	14%	47%	32%	7%
Russia	11%	24%	51%	14%
U.S.	10%	38%	33%	19%
Italy	5%	40%	38%	16%
United Kingdom	3%	36%	35%	25%

KÜRESEL KAYNAMA ÇAĞI, BM

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Antonio Guterres, küresel ısınma çağının sona erdiğini, bunun yerine “küresel kaynama çağının” başladığını söyledi. Guterres, sıcaklık artışını sınırlamak ve iklim değişikliğinin zararlı sonuçlarından kaçınmak için dünyaya acil önlem çağrısında bulundu.

İklim değişikliğinin korkutucu bir gerçek olarak yaşandığını ve bunun sadece başlangıç olduğunu dile getiren BM Genel Sekreteri, fosil yakıt şirketlerinin yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş yapması gerektiğini vurguladı.

Temmuz ayında yaşanan aşırı sıcaklıkların dünya tarihindeki tüm sıcaklık rekorlarını altüst ettiğini belirterek, “Bugün, Dünya Meteoroloji Örgütü ve Avrupa Komisyonu'nun ‘İklim Değişikliği Dairesi’, Temmuz 2023'ün insanlık tarihinde kaydedilen en sıcak ay olacağını doğrulayan resmi verilerini yayınladı.

GENESIS, GOOGLE

Gazetecilere yardımcı olması için geliştirilen yapay zeka teknolojisi, ABD'nin önde gelen gazetelerinden The New York Times, The Washington Post ve The Wall Street Journal'ın sahibi olan News Corp'un yöneticilerine sunuldu. Google'ın Genesis adını verdiği teknolojinin, kendisine verilen güncel olaylar dahil her türlü veriden, haber metni hazırlayabildiği belirtildi.

Google, gazeteciler için "kişisel asistan" olarak hizmet vermesi için tasarladığı bu teknolojinin, daha önemli haberler için zaman kazandıracağını düşünüyor.

Sunuma katılan bazı yöneticiler, Genesis'i "rahatsız edici" bularak, "doğru haber yazmak için önemli noktalardan bazılarının göz ardı edildiğini" ifade etti.

Dünyanın dört bir yanındaki haber kuruluşları, haber merkezlerinde yapay zeka teknolojilerini kullanıp kullanmama konusunu tartışıyor. The Times, NPR radyosu ve Insider dahil olmak üzere bazı kuruluşlar, "saniyelerin ve doğruluğun çok önemli olduğu haber dünyasında sorumlu şekilde nasıl uygulanabileceğini görmek için" yapay zekanın potansiyellerini keşfetmeyi planladıklarını açıklamıştı.

Tufan Sahnesi

Orta Çağ, tarihçiler tarafından 5. yüzyılın sonlarından 15. yüzyılın sonlarına kadar sürdüğü ifade edilen bir dönemdir. Milattan Sonra 375 civarında gerçekleşen Kavimler Göçü ile başlayan ve 1453 yılında İstanbul'un ele geçirilip diğer ana karaların ve Amerika kıtasının keşfi ile sona eren bu çağda Avrupa'da din, insanlar üzerinde adeta bir silah gibi kullanılmıştır.

Ortaçağ Avrupasında insanın hiçbir değeri yoktur. Engizisyon mahkemelerinde yüz binlerce insan haksız yere ve çok kez yalnızca servetleri için öldürülmüştür. Papazların parayla günahları bağışlayıp cennetten yer sattığı bu dönemde dünyanın döndüğünü dile getiren Galileo ve daha pek çok düşünür çeşitli işkenceler görmüş, pek çoğu öldürülmüştür.

Selçuk PEKER

Rönesans, kelime anlamı olarak "Yeniden Doğuş" demek olup Orta Çağ ve Reform arasındaki tarihsel dönem olarak bilinir. 15 - 16. yüzyıl İtalyasında sanat, bilim, felsefe ve mimarlıkta bağın tekrar kurulmasını sağlayan, Antik Yunan düşünce ve biliminin alındığı, deneysel düşüncenin canlandığı, hümanizm üzerine yoğunlaşıldığı, matbaanın bulunmasıyla bilginin geniş kitlelerle paylaşımının arttığı ve kökten değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Yeniden doğuş, iki anlamı içerir. Birincisi İlk Çağdaki klasik metinlerin yeniden keşfi, ikincisi ise sanat ve bilimdeki entelektüel etkinliklerin Avrupalılık kültürünü güçlendirmesidir.

Rönesans hareketi bilim ve teknolojiye ileri gidenin yanı sıra insan ve doğa sevgisini de yükseltmiş, edebiyatın, tarihin arkeolojinin, resmin önünü açmıştır. Mimaride gotik tarzı bırakılarak barok ve rokoko üslubu geliştirilmiş, yalınlık ve doğallık ön plana çıkarılmıştır. Rönesansla adeta insan yeniden keşfedilmiştir.

Reform (Yenilikçi Devrim), Rönesans sonrası Avrupa'da Katolik Kilisesine karşı 16. yüzyılda başlayıp tüm Avrupa'yı etkilemiş bir harekettir. Katolik Kilisesinin aşırı zenginleşmesi, siyasete ve dünya işlerine müdahil olması reform hareketlerine yol açmış, önce Almanya'da, sonrasında ise Fransa, İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkelerinde etkili olmuş, sonucunda da Protestanlık mezhebinin doğmasına yol açmıştır.

Reform hareketinin önderi Cermen kökenli teolog ve filozof Martin Luther'dir. Luther, kendinden önceki reformcular gibi sapkın ilan edilip yakılmamış, Roma'da Papa'nın Hristiyanları kandırdığını, zevk ve lüks içinde yaşadığını görüp Roma Kilisesi'ne (Katolikliğe) karşı Protestan isyanını başlatmıştır.

Kitâb-ı Mukaddes'in farklı dillere çevrilmesi ve matbaa sayesinde halk tarafından okunabilir hale gelmesiyle insanlar kilisenin doktrinlerinin yanlış olduğunu düşünmeye başlamıştır. Martin Luther eğitimin laikleşmesini istemiş, "iyi okullar hayattaki tüm doğru davranışların çiçek açtığı bir ağaçtır ve ağaçların çürümesi durumunda dinde ve tüm sanat kollarında körelme kaçınılmazdır" ifadesiyle okulların ve okumanın sivil hayatta büyük bir aydınlık kaynağı olduğu düşüncesini yaymaya çalışmıştır.

Rönesans ve Reform hareketlerinin ardından büyük bir aydınlanma yaşayan kıta Avrupası bugünkü sağlıklı nizamı kurmayı başarmıştır.

Buraya kadarki girişi, Fransız ressam Joseph-Désiré Court'un (1797 - 1865) bir tablosu için yaptım. Court'un 1827'de çizdiği Tufan Sahnesi adlı eser, Avrupa halklarının dişleriyle tırnaklarıyla kazandıkları aydınlanma zaferinin adeta bir sorgusu gibidir. Tabloda, boğulmak üzere olan üç kişiyi kurtarmaya çalışan bir adam resmedilmiştir.

Tablonun baş kahramanı, boğulmak üzere olan ve kendisinden yardım bekleyen karısı, oğlu ve babası içerisinde babasına el uzatmayı tercih etmektedir. Kahramanın kendisine el uzattığı ihtiyar, geçmiş ve dini temsil etmektedir. Yaşlı adamın sular içerisinde görünen kırmızı kıyafeti, dini temsil etmektedir. Sağ tarafta çocuğunu başının üzerine kaldırmış olan anne, kahramanın eşi olup hayatı ve sevgiyi sembolize etmektedir. Şaşkın şekilde babasına bakan çocuk ise geleceğin sembolüdür.

Tablo bu haliyle Rönesans öncesi Avrupa'yı anlatmaktadır.

Aslında üç kişi arasında en kolay kurtarılabilecek olan, çocuktur. Ancak kahraman, geleceği olmayan dindar ihtiyarı kurtarmaya kararlıdır. Oğlu ve eşi boğulurken yani geleceği yok edilirken geçmişini kurtarmaya çalışan adam aslında topyekün yok oluşu simgelemektedir. Zira babasını kurtardığında zaten hayatının sonbaharında olan baba ona bir şey sunamayacak, çocuğunu kurtardığında çocuk yeni bir gelecek inşa edebilecek, karısını kurtardığında karısı ona yeni bir başlangıç için başka bir çocuk doğurabilecektir.

Tablo, özetle geleceği boğmak için geçmişe ve taassuba tutunmanın yeterli olduğunu anlatmaktadır.

NÖBETÇİ ÇEVİRMEN

Savaşkan İLMAK

Ben ne kadar deliyim, sen ne kadar akıllısın?

Üzerinden epey zaman geçti, PASABİ yazarı değerli dostum **Mehmet Özerk Çakır**, sosyal medya sayfasında **Rosenhan Deneyi**'ni yazmıştı: Psikoloji tarihinin belki de en ilginç deneylerinden birini doğuran araştırma sürecinin başlarında Dr. David L. Rosenhan (ABD, 1929-2012), **'Akıl başında olmak veya olmamak diye bir şey varsa, bu ikisinin arasındaki kesin farkı nasıl bilebiliriz? Gerçekten kim deli, kim akıllı?'** sorusunu kendine soruyordu.

Dr. Rosenhan, 1973'te **Science** dergisinde **'On Being Sane in Insane Places'** (*Akıl Hastanelerinde Akıllı Olmak Üzerine*) başlıklı, psikoloji literatürünün en çok okunan makalesini yayımlamadan önce Kaliforniya, Arizona ve Harvard Üniversitelerindeki jürilerde tezini sunup olağanüstü ilgiyle karşılanmıştı. Dr. Rosenhan ve onun ünlü deneyi, çokça tartışılmakla birlikte psikiyatrinin bugünkü standartlara ulaşmasında dönüm noktalarından biri kabul ediliyor.

Rosenhan Deneyi'nin özetlendiği ünlü makale şöyle başlıyor: **'Pek çok cinayet davasında, savunma tarafındaki ünlü psikiyatrlar, sanığın akıl sağlığı yerinde olmadığından ceza sorumluluğunun bulunmadığını iddia ediyor. Savcılık tarafında yer alan, en az onlar kadar ünlü başka psikiyatrlar ise, aynı kişinin akıl sağlığını yerinde bulup ceza sorumluluğu var diyor.'** Ve Dr. Rosenhan soruyordu: **'Bir kişinin akıl sağlığının yerinde olup olmadığı ve akıl sağlığının derecesi anlaşılabilir mi?'**

Tahmin edebileceğiniz gibi Rosenhan, bu konuda bir hayli kötümserdir ve psikiyatri uzmanlarının özellikle mahkemelerdeki yorumlarını objektif kriterlere dayandıramadıklarını deneylerle kanıtlamaya çalışır.

Rosenhan Deneyi'nin gerçekleşme biçimi de en az bu bilim insanını deneye sürükleyen soru kadar ilginçtir: **Üç psikolog, bir psikiyatr, bir öğrenci, bir pedagog, bir ev kadını ve bir ressamdan oluşan sekiz kişi, ayrı ayrı, halüsinasyon işittiklerini söyleyerek, bir kliniğe müracaat ederler. Aslında hiçbir rahatsızlıkları yoktur. Kendilerine, kliniğe kabul edildikten hemen sonra, bir rahatsızlıkları kalmadığını söylemeleri ve normal davranışları tembihlenmiştir. Öyle de yaparlar...**

Ancak en erken çıkan bile klinikte yedi gün kalmak zorunda kalır. Klinikten çıkanlar, aynı iddia ve başka isimlerle başka bir kliniğe başvururlar. Rosenhan ve ekibi, bu şekilde tam bir düzine kliniği ziyaret eder. Hasta olmadıklarına hekimleri ikna etmeleri, ortalama olarak on dokuz gün sürer...

Hatta biri elli iki gün klinikte tutulur.

Rosenhan ve arkadaşları elbette kliniklerde kalmaktan zevk aldıkları için yapmamışlardı bu işi. Akli başında olan ile olmayanı ayırt etmek hususunda ne kadar başarılı olunabileceğini araştırdıkları için katlanırlar buna.

Araştırmanın sonuçlarını Ocak 1973'te, Science dergisinde yayımlanır. Makalede şok edici bilgiler vardır:

Mesela Rosenhan'ın tuzağına düşmeyeceğini iddia eden bir kliniğe üç ay içinde sahte hastalar yollanacağı söylenmiştir. Kliniğin güvenilirliği, bu sahte hastaları tespit edebilmesiyle ölçülecektir. Kliniktekiler bunu bilir; ama kimin, ne zaman, hangi isimle ve hangi şikayetle geleceğini bilmezler. İzleyen üç ayda kliniğe müracaat eden 193 kişinin 40'tan fazlası, en az bir uzman tarafından sahte hasta olarak tespit edilir. **Mesele şu ki, kliniğe bir tek sahte hasta bile gönderilmiştir!**

Kliniklerde yatan 118 gerçek hastadan 35'ine **'Sen deli olamazsın, muhtemelen de hastaneyi teftişe gelen bir gazeteci ya da profesörsün'** denir.

Dr. Rosenhan deneyler için yola çıktığı zaman not defterine kaydettiği soruyu yineler: **'Akli başında olmak veya olmamak diye bir şeyler varsa, bu ikisinin arasındaki kesin sınırı nasıl çizebiliriz?'**

Dr. Rosenhan, yanıtlardan emin olabilmek için bir de deneyin tersini uygular:

Bir araştırma ve eğitim hastanesinin başhekimi ve çalışan personeline, gelecek üç ay içinde bir ya da birkaç sahte hastanın, psikiyatri servisine yatmak amacıyla başvuracağını bildirir. Yatırılan her hasta ile doğrudan bağlantısı bulunan psikiyatr, hekim ve hemşirelerin bir form doldurmasını, hastalara 1 ile 10 arasında puan vermesini, sahte hasta olduğundan kuşkulandığında, 1 ya da 2'yi işaretlemesini ister.

Üç ay sonra Rosenhan, yatırılan 193 hasta ile ilgili formları inceler. Hastalardan 41'i, değerlendirmeyi yapanların en az birine göre **'kesinlikle sahte hasta'** olarak rapor edilir. 19'u, birden fazla psikiyatr ve sağlık personeli için **'sahte hasta olabilir'** diye tanımlanır. Halbuki, deneyin sürdüğü üç ayda başvuran hastaların hiçbirisiyle Dr. Rosenhan'ın ilgisi yoktur, bir başka deyişle, aralarında **'sahte hasta'** yoktur!

Dr. Rosenhan, ünlü makalesine final notunu düşer:

'İkiden fazla psikiyatri uzmanının normal zannettiği, buna rağmen kliniğe yatırılan 19 kişi, gerçekte normal miydi, yoksa akıl hastası mıydı? Bunu ne yazık ki hiçbir zaman bilemeyeceğiz!'

Ve devam eder: **'Psikiyatri kliniklerinde, akıl sağlığı yerinde olanla olmayanı ayıramadığımız apaçık ortadadır!'**

Hukuk ve Psikoloji Profesörü Rosenhan, sadece akıl hastalıklarının tanısında kullanılacak kriterleri değil, modern yargılamayı düzenleyen yasalara psikoloji biliminin dahil edilmesi ve jüri -veya jürinin olmadığı yargı sistemlerinde bilirkişi- seçiminde psikolojiden yararlanılması usullerinin yeniden belirlenmesi gibi devrim niteliğindeki değişikliklere önyak oldu.

Ama o ilginç deney ve Dr. David L. Rosenhan bir yana; kendi küçük hayatlarımıza dönünce ve sokağa, sokakta olanlara, haber bültenlerine bakınca şu soruyu kendimize sormadan edemiyoruz:

Hakikaten sınır ne?

- **Doğrular var... Ama kime göre?**
- **Haklı olmak önemli... Ama neye göre?**
- **Gerçekler... Ne kadar süreyle gerçek?**

Kriter var mıdır, varsa nedir ve eğer psikiyatri uzmanları bile zorlanıyorsa biz çevremizdekileri hangi kriterle, nasıl ayıklayacağız:

Kim deli, kim akıllı?..

Ve belki burası biraz bencilce ama bence en önemlisi şu:

Ben, acaba akıllı mıyım, deli miyim? Beni etkileyenler peki... Onların hangisi akıllı, hangisi deli?..

PENTEST GÜNLÜKLERİ

*Pentest Günlükleri Kitapçığı sayfa 114'den

Yılmaz
DEĞİRMENCİ

T

estini yaptığım süreç yönetim yazılımı oldukça başarılı. Standart ve rutin zafiyetler neredeyse yok gibi. Yardım masası sohbet uygulamasını incelemeye karar veriyorum. Buradan bir mesaj attığımda, ancak oturum açtığım e-posta adresiyle mesajı atabileceğimi görüyorum. Acaba bunu atlatabilir miyim?

Her bir istek/yanıt paketini proxy üzerinden repeater ortamına atıyor ve tek tek inceliyorum. Sistem web socket tabanlı bir protokol üzerinden çalışıyor. Önce normal kullanıcımla tüm süreci bitiriyorum. Burada server tarafından dönen "ok" mesajı ilgimi çekiyor ve kaydediyorum.

Sonra sahte bir eposta ile süreci tekrarlıyorum. Server bu defa "invalid" şeklinde yanıt dönüyor. Tam bu noktada biraz önce kaydettiğim başarılı yanıt trafiğini buraya yapıştırıyorum ve sıra numarasını buradakine uygun şekilde güncelliyorum.

Paketi ilettiğimde mesajın başarıyla sisteme gönderildiğini ifade eden ekran karşımda gülümsüyor.

DENGE

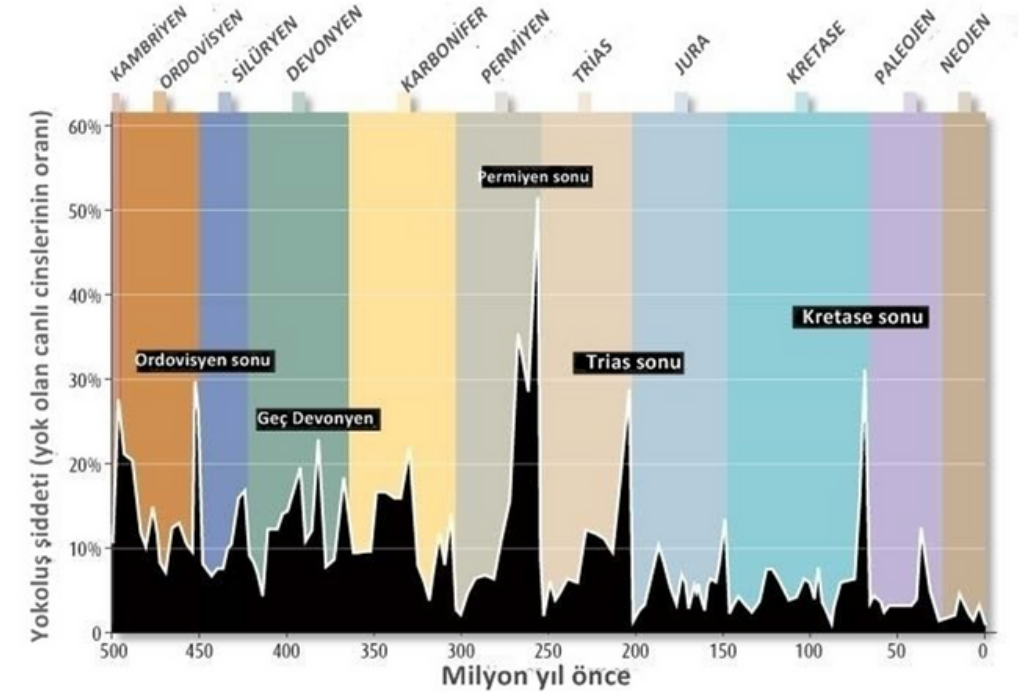
Altıncı Yok Oluş... Pek Yakında... Sanırım... İnşallah... Hayırlısı...

Yazmak biraz insanın yaşadığı süreçler ve yazmaya başladığı zaman ki psikolojisi ile ilgili. En azından benim için öyle. Son iki yazım içinde bulunduğum psikolojik durumun yansıması, konular da biraz dünyanın gidişatından dolayı bilinmezlikleri içeren, biri geçmişten diğeri ise gelecekte olabilecek bir konunun kendimce kaleme alınış şekilleriydi... Mevcut durumdan hala sıyrılammışım ki bu hafta da çiçek, böcek, kuş gibi konulara devam edemiyorum. Pesimistliğim bugünlerde biraz daha artmış görünüyor. Okuduğum haberlerin, takip ettiğim ulusal ve uluslararası bilimsel dergilerde yayınlanan yazı ve makalelerin içerikleri de etken sanırım.

Dolayısıyla, bugün yine farklı ancak yine pesimist bir yazı ile karşınıza çıkıyorum...

KİTLESEL YOKOLUŞLAR

Fosil kayıtlar, Dünya tarihinde beş büyük küresel yokoluşu kapsam ve etkileriyle öne çıkarıyor. Permian sonundaki, yaşamı neredeyse sıfırlarken, Kretase sonundaki de dinozorları yok ederek memelilere yolu açtı.

Görsel; Bilgeyik

Mehmet Özerk ÇAKIR

Jeologların elde ettiği "zirkon" kristalleri üzerinde yapılan radyometrik yaş tarihi ölçümlerine göre gezegenimiz 4.5 milyar yıl yaşında... Özellikle ortalama insan ömrü ile kıyaslandığında hatta ve hatta yalnızca geçmişe yönelik 10 soy geriye döndüğümüzde bile Dünya içerisinde yerimiz ve varlığımızın korkunç derecede bir hiç olduğunu söyleyebiliriz. Bu süreçte yaşam her ne kadar beş kez yok olmanın eşiğine gelmiş olsa bile bir şekilde tutunmayı başardı. Her seferinde yeniden başladı ve adeta "küllerinden doğdu". Dünya'nın tarihini jeolojik olarak beş devir, üç zaman ve on iki döneme ayırmaktayız. Bu on iki dönemin beşinde büyük felaketler yaşandı.

Bu kitlesel yok oluşlar için tarihler ve yaşanan olaylar için yalnızca tahmin yürütebiliyoruz, farklı iddialar mevcut fakat henüz kanıtlanabilmiş her hangi bir gerçek bulunmamakta. Her yok oluş sonrası var olan türlerin karada ve suda %56-%93 oranında yok olduğu ve değiştiğini söyleyebiliyoruz. Bu durumda yaşanan soy tükenişlerinde aslında aydınlatılmayan geçmiş için farklı medeniyetler olmadığını kim iddia edebilir?

Bilim insanlarına göre, dünyada, günümüze kadar beş kitlesel yok oluş olayı meydana geldi. Kitlesel Yok Oluş olağan dışı çok sayıda türün aynı anda ya da sınırlı bir zaman dilimi içinde ortadan kalktığı Dünya tarihi dönemlerine denir. Bu yok oluşlara kısaca göz atacak olursak;

Ordovisyan Yok Oluşu (450 milyon yıl önce): Tüm türler için ortalama %55 yok oluş. Neden olarak atmosferik karbondioksit seviyesinin düşmesi gösterilir ve özellikle denizel yaşam formları ciddi olarak etkilenmişlerdir. Karbondioksitin düşüş nedeni olarak, volkanik aktivite ya da gama ışını patlaması nedeniyle ozon tabakasının zarar görmesi gibi tezler bulunmaktadır. Ayrıca bu yok oluş, kayıtlara canlılığın gördüğü en büyük üçüncü kitlesel yok oluş olarak geçmiştir.

Devoniyen Yok Oluşu (380 milyon yıl önce): Tüm türler için ortalama %70 yok oluş. Bunu tetikleyen sebep olarak, kara bitkilerinin bu dönemde karaların tamamını işgal etmeye başlaması ve atmosferdeki karbondioksitin büyük bir kısmını emmeleri gösterilmektedir. Karbondioksit düzeyindeki bu hızlı düşüş, küresel soğumaya sebep olmuştur. Küresel soğuma ve okyanuslardaki volkanik aktivitelerin neden olduğu okyanus anoksisi (okyanuslardaki oksijenin tükenmesi) ve deniz seviyesi değişimlerinden kaynaklandığına dair teoriler bulunmaktadır. Bazı istatistiksel çalışmalar, yok oluş hızının artmasından çok, türleşme hızındaki düşüşe dikkat çeker.

Permiyen Yok Oluşu (250 milyon yıl önce): Permiyen yok oluşu, tüm deniz türlerinin %96'sının ve karalardaki omurgalı türlerinin ise %70'inin tükenmesine yol açmış ve tüm kitlesel yok oluşların anası olarak biliniyor. Neden olabileceğine dair birçok teori yürütülüyor fakat tıpkı diğer yok oluşlar gibi her hangi bir kanıt bulunmuyor. Bu yok oluş sonucunda kara bitkilerinin çoğunun soyu tükenmiştir. Bu ciddi yok oluşun sebebi olarak ise, Siberya Volkanları'nın patlaması gösterilmektedir. Ayrıca Pangea'nın hareketleri sonucu oluşan akıntılar da, Dünya'nın iklimini ciddi biçimde değiştirmiştir. Asteroit çarpması ve denizlerden metan gazı salınımı ile ilgili tartışmalar da mevcuttur.

Triyas-Jura Yok Oluşu (200 milyon yıl önce): Tüm türler için %70-75 yok oluş. Nedenlerine dair yaklaşımlardan birisi iklimin aşamalı olarak değişimi ve okyanusların asidifikasyonudur. Ancak bu yaklaşım yok oluşun hızını açıklayamamaktadır. Bu ani yok oluşun nedeni olarak asteroit çarpması da düşünülmüştür, ancak istenen etkiyi yaratabilecek ve bu döneme tarihlenen bir krater henüz tanımlanmamıştır. Ancak ne olursa olsun, genel sebep olarak Orta Atlantik Magmatik bölgesinin harekete geçmesi gösterilmektedir.

Bu volkanik patlamalar sırasında 2 milyon kilometre küplük lav yüzeye çıkmış ve 2 kuadrilyon (10 üzeri 15) kilogram sülfür havaya salınmıştır. Bu sülfür, güneş ışınlarını kapatmıştır ve bunun sonucunda küresel ısınma meydana gelmiştir.

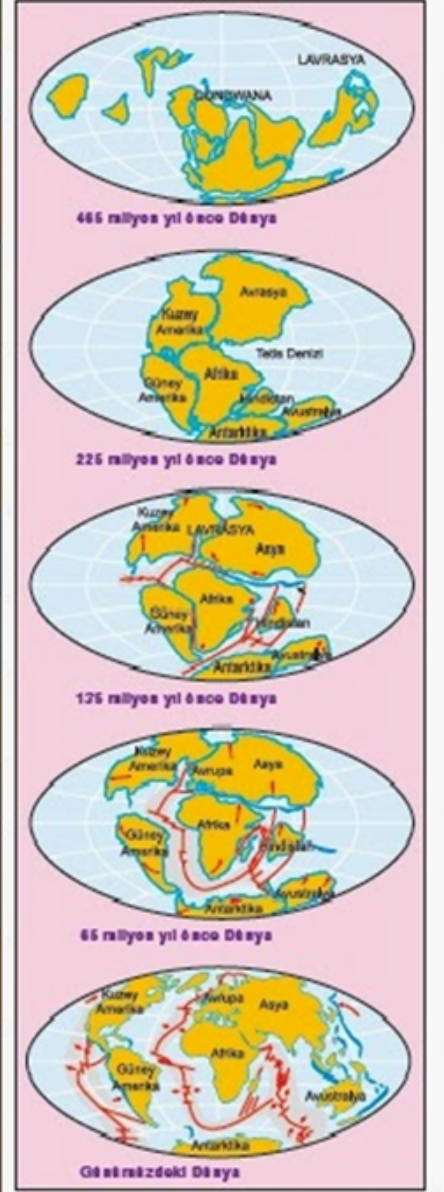
Kretase Yok Oluşu (65 milyon yıl önce): Dinozorlar için kök kurutan ve geriye kalan tüm türler için %75 yok oluş. Bu yok oluş uçamayan dinozorların da ortadan kalkmasına neden olduğu için ilgi çekicidir. Çok kısa sürede gerçekleşen bu toplu yok oluş 2010 yılına kadar özellikle "Dinozorlar nasıl yok oldu?" sorusuyla merak uyandırmış, pek çok tartışmanın konusu olmuştur. Ansızın yayılan etkili bir salgın hastalık, yoğun volkanik aktiviteler ve asteroit çarpması bu tartışmalarda en çok gündeme gelen nedenlerdir. Bunların en dikkat çeken asteroit çarpmasıdır. Bu yok oluşun kombine bir sebepler durumu gözlenmektedir. Ancak yok oluşun tetiğine basan olay, yaklaşık 10 kilometre çapındaki bolid tipi bir meteorun Dünya'ya çarpması olmuştur. Bugünkü Meksika'nın Yucatan Yarımadası'na çarpan bu meteor, çarptığı yerde 180 kilometrelik bir krater açmıştır. Bölgede bol miktarda bulunan iridyum elementi (Dünya'da çok az bulunur, meteorlarda bolca bulunur) bu durumu doğrulamaktadır. Bu çarpma, pek çok olumsuz durumu tetiklemiştir.

Yukarıda sıralanan ve daha öncesine ait bu derecede değişime sebep olan durumlara ve bunların sonucu meydana gelen kitlesel yok oluşların gerçekleşme sıklığına bakacak olursak, yaklaşık 60-70 milyon yılda bir, bu tip durumlar yaşanmaktadır ve Dünya'daki canlılık ağır darbeler almaktadır.

Bu elbette ki bir saate bağı bir olay değildir. İstatistiki bir sonuçtur. Ancak elimizde bol bol örnek bulunduğundan, yeterince doğru bir genelleme yapılabilir: Son 65 milyon yıldır ciddi bir yok oluş meydana gelmemiştir ve uzun bir süredir bu kadar ciddi bir meteor çarpması yaşanmamıştır. Dolayısıyla yakın bir gelecekte, istatistiki sebeplerle, benzer bir yok oluş yaşayabileceğimiz düşünülebilir.

Zaman	Devir	Milyon Yıl Önce	Önemli Olaylar
SENOZOİK	KUATERNER	0 Holosen Pleistosen 1,8	★ İlk insan ★ Buzul Çağı ★ Ege Denizi'nin oluşumu ★ İstanbul ve Çanakkale boğazlarının oluşumu
	TERSİYER	65	★ Alp orojenezi ★ Büyük memeli hayvanlar ★ Dinozorların ortadan kalkması
MEZOZOİK	KRETASE	144	★ İlk çiçekli bitkiler
	JURA	206	★ Pangea'nın ikiye ayrılması ★ İlk kuşlar ★ İlk memeliler
	TRİYAS	248	★ Dinozorların ortaya çıkışı ★ Pangea (süper kıta)'nın şekillenmesi
	PERMİYEN	290	★ Birçok deniz canlılarının sona emesi ★ Hersinyen dağ oluşumu
PALEOZOİK	KARBONİFER	354	★ İlk anfibiler (kara ve denizde yaşayanlar) ★ Geniş yapraklı gür ağaçlar
	DEVONİYEN	417	★ İlk ağaçlar
	SİLÜRİYEN	443	★ Kaledoniyen dağ oluşumu ★ İlk kara bitkileri
	ORDOVİSYEN	490	★ İlk balıklar
	KAMBRIYEN	540	★ İlk deniz kabukluları
	PREKAMBRIYEN	4500	★ Yer kabuğuna ait en yaşlı kayaç ★ İlk çok hücreli canlılar ★ İlk tek hücreli canlılar (bakteri, algler) ★ Atmosferin oluşumu ★ Kıta ve okyanus çekirdeklerinin oluşumu

4. 1. Çizelge: Jeolojik devirler

4. 4. Şekil: Wegener'e göre kıtalara gökten düşene kadar

Dünya, doğal nedenlerden kaynaklanan beş kitlesel yok oluş yaşadı, ancak yeni bir çalışma, insan faaliyetlerinin neden olduğu altıncı bir kitlesel yok oluşun içinde olduğumuzu gösteriyor. Hawaii Üniversitesi'nden Robert Cowie tarafından yürütülen araştırma, Tehdit Altındaki Türlerin Kırmızı Listesi'nin çoğunlukla kuşları ve memelileri içerdiğini, ancak omurgasızların dışarıda bıraktığını ortaya koydu. Uluslararası Doğa Koruma Birliği Kırmızı Listesi'ne göre, insan faaliyetleri son 500 yılda 869 türü yok olmaya zorladı. Biological Reviews dergisinde yayınlanan çalışmada ise, "Omurgasızların yok olmalarının gerçek sayısı da eklenirse, aslında altıncı kitlesel yok oluşun başlangıcına tanık olduğumuz görülüyor" denildi.

Bütün bu bilgiler ışığında, meteor çarpmazsa, zombi salgını çıkmazsa ya da uzaylılar dünyamızı istila etmeye kalkmazlarsa muhtemelen 6. Yok Oluş, biz insanoğlunun hoyratça, bilinçsizce ve umursamazca davranışlarımız sayesinde gerçekleşecek. 6. Yok Oluş, maalesef dünyamızın 4.5 milyar yıllık ömründe, üzerinde yaşayan bir canlı yüzünden gerçekleşecek. Ben, bunu hakkettiğimizi düşünüyorum.

Son iki yılın popüler konusu "Sürdürülebilirlik". Dünya ülkeleri elbirliği ile son 200 yılda mahvettiğimiz dünyamızı elbirliği ile kurtarmaya çalışıyor. Ya da sadece öyle görünüyor. Ülkemiz, özellikle konaklama sektörü son 2 yılını "Sürdürülebilirlik" kriterlerini yerine getirip belge almak için uğraşarak geçirdi. 6000 ton kimyasal kaybolmuş, kimse yerini bilmiyor. Su riski en düzeye çıkmış, şelale duşlar ile dakikada 15-20 litre su akıtılıyor, ne olmuş yani? GES yaparak temiz enerji elde etmek yeterli mi sadece? Maalesef yeterli görülüyor...

Kısacası, 6. Yok oluş çok uzağımızda değil. Farkında olmadığımız konu ise, insanoğlunun yüzünden başlayacak bu yok oluşta ilk önce insanoğlu yok olma tehlikesi ile karşı karşıya... İnsanoğlunun hırsları maalesef dünyamızı kurtarmaya çalışmak yerine hala birbirine odaklanmasına sebep veriyor...

6. yok oluşu hak ediyor muyuz? Evet, ediyoruz...

Kaynakça;

- *Hakan TOPALOĞLU; Kitlesel Yok Oluşlar: Dinozorlar Nasıl Yok Oldu? Canlılar, Tarihte 5 Defa Yok Olmanın Eşiğine Nasıl Geldi?*
- *Linda AKYAN ÇETİNKAYA; 6. kitlesel yok oluşa doğru...*
- <http://www.businessht.com.tr/guncel/haber/1093984-insanoglu-kendi-soyunu-tuketiyor>
- *Hakan CİBELİK; Kitlesel Yok Oluşlar.*

KİTAP KEYFİ

Aslı SEYHAN ÇAKIR

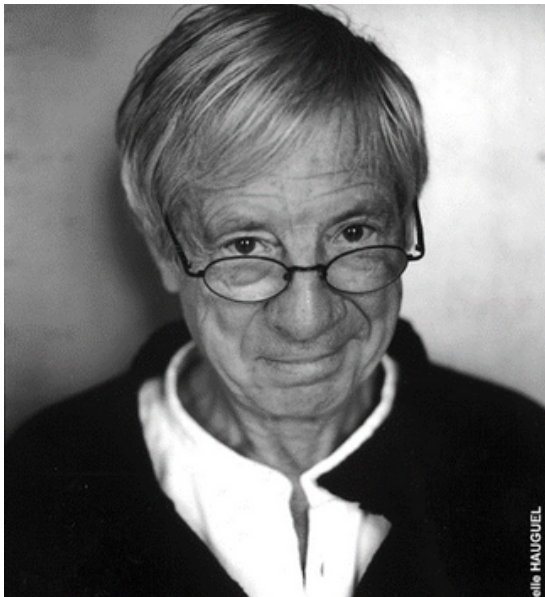
KÜNYE

Kitap Adı: Dul
Yazarı: Jean-Louis Fournier
Basım: Yapı Kredi Yayınları- 9.Basım- 2023
Sayfa: 112
Tür: Anlatı - Anı

Bu hafta sizlerle paylaşmak istediğim kitap Jean-Louis Fournier tarafından kaleme alınmış Dul isimli kitap.

40 yıllık hayat arkadaşını kaybeden bir adamın duygu dünyası ve yas süreci ile sizinleyim bu hafta. Kısa ama duygu yükü ağır bir kitap olduğunu söylemeliyim.

Merak ediyorsanız gelin birlikte inceleyelim. Keyifli okumalar dilerim.

Jean-Louis Fournier, 1938 yılında Calais, Fransa da doğdu. Yazarlığının yanı sıra televizyon programları da hazırladı. "Nereye Gidiyoruz Baba?" kitabıyla Prix Femina'yı (2008) kazandı.

Diğer eserleri:

- Otopsim
- Kuzeyli Annem
- Muzip Tanrı
- Dul
- Son Siyah Saçım
- İhtiyar Delikanlılara Bazı Öğütler
- Nereye Gidiyoruz Baba?
- Asla Kimseyi Öldürmedi Benim Babam

KİTABIN KONUSU

"Artık dulum. 12 Kasım günü Sylvie öldü."

diye başlıyor kitap. Yazarımız Jean Louis Fournier'in 40 yıllık eşi Sylvie'nin ölümü sonrası kaleme aldığı anılardan oluşuyor *Dul*. Anlatı türünde işlenmiş. Kimi bir sayfa kimi bir ya da birkaç cümleden oluşan düşünceler, anılar, itiraflar, pişmanlıklar.

Fournier hep eşinden önce ölmek istemiş ve bunu da sürekli dile getirmiş. Ancak kaderin farklı planları olacak ki eşi ondan önce davranmış. 40 yıl, kimi için bir ömür. Onlar bu sürede evli kalmayı başarmışlar ve bunu huzur, mutluluk ve aşkla yapmışlar. Bunca süre boyunca sevgiyle hayatı paylaştığınız kişi bir eşten fazlası oluyordur muhtemelen. Hayata tutunacak bir dal, hatta belki kendinizden bir parça.

"Kimliğini buldum, fotoğrafın güzel çıkmış, kendi kimliğimle birlikte cüzdanıma koydum; iki fotoğraf üstüste gelecek şekilde yerleştirdim; hiç olmazsa orada birlikteyiz."

Duygularını çok sade ve yalın şekilde anlatmış. Kendisi buhranlı, arabesk bir dil kullanmasa da, hatta yer yer esprilerle havayı dağıtmaya çalışsa da anlatı o kadar gerçek ve his yüklü ki özellikle kitabın ilk yarısında çok duygulandım. Kısacık bir kitap olabilir ancak ben tek solukta okuyamadım ve gözlerim dolu dolu halde bir es vermem gerekti. İkinci yarısı daha ılıman bir havada geçti. Kimbilir belki yazar da bu acıyla yaşaması gerektiğini kabullendiğindendir.

Dul benim için arkada kalmışlığın, yalnızlığın ve hüznün kitabı olarak kalacak. Ama okuduğum son Fournier kitabı olmayacak. Taze acıların üzerine olmasa da okunması gereken kitaplardan olduğunu düşünüyorum.

"Bütün hasta insanların hastanelerde olduğunu mu sanıyorsun sen?" (Dr. Fried)

Kaynaklar

Yazarın fotoğrafı:

<https://actualitte.com/article/642/com-muniques/jean-louis-fournier-au-bhv-marais>

Yazarın hayatı: Derleme

Ve kaybı ile büyük bir acı ve yas süreci yaşıyor. Kitabı yazmasının sebebi ise ne kendini ne Sylvie'yi ne de yasını anlatmak. Bu sebebi şöyle açıklıyor:

"İkimizi birlikte yaşatmak için yazıyorum. Kitaplarda, yazar ne isterse o olur, patron odur, hayat öyle değildir. *Salpêtrière Hastanesi'nin bütün o sofistike makinelerinin yapamadığını ben sözcüklerle yapıyorum. Seni diriltiyorum.*"

Gerçek dünyada birlikteliklerini daha uzun yıllara taşıyamayan Fournier bunu bu kitapla yapmak istemiş belli ki. Onu yanında hissetmek istemiş. Bunu her yazıda okuyucuya da hissettirmiş.

KİTAPTAN ALINTILAR

"Adalet uygulanmıyorsa, namussuzluk örtbas ediliyorsa ve inançlarını koruyan insanlar acı çekiyorsa, sizin gerçekliğiniz ne işe yarıyor peki?"

"Sana hiçbir zaman gül bahçesi vadetmedim ben. Hiçbir zaman kusursuz bir adalet vadetmedim... Ve hiçbir zaman huzur ya da mutluluk da vadetmedim. Sana ancak bütün bunlarla savaşıma özgürlüğüne kavuşmada yardımcı olabilirim. Sana sunduğum tüm gerçeklik savaşım. Ve sağlıklı olmak, gücünün yettiği kadarıyla, bu savaşımı kabul edip etmemekte özgür olmak demektir. Ben yalan şeyler vadetmem hiç. Kusursuz, güllük gülistanlık bir dünya masalı koca bir yalandır... Üstelik böyle bir dünya çok can sıkıcı bir yer olur!" (Dr. Fried)